

BADİNİ, Yar Muhammad (2014). “Hoca Ahmet Yesevi’nin Edebi Mîrası ve Türk Dili”. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*. 26-28 Mayıs 2014. 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir
(<http://bilgelerzirvesi.org/bildiri/pdf/yar-muhammed-badini.pdf>), ss.559-561

Yar Muhammad BADİNİ*

HOCA AHMET YESEVİ’NİN EDEBİ MÎRASI VE TÜRK DİLİ

Türk ulusu dilini, tarihini, kültürünü, edebiyatını ve müziğini korumak için büyük gayretler göstermiştir. Bu Türk dilinin ve çok kolay ve anlaşılır olan Türk edebiyatının eşsizliğidir. Bu ünlü yazarlar, bilginler, entelektüeller, filozoflar, düşünürler, sufiler ve şairler yaratan Türk dilinin zenginlidir.

Bunlardan biri büyük şair Sufi Hoca Ahmed Yesevi’dir.

Hoca Ahmet Yesevi 1103 yılında Sairam’ın Ispidjab şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Sheikh Ibragim öldüğünde henüz yedi yaşındaydı. İlköğrenimini kendi şehrinde gördü. Babasının ölümünden sonra Hoca Ahmet Yesevi başka bir Manevi Baba, Arslan Baba tarafından büyütüldü.

Sufi eşsiz bir kelimedir. Sufizm eşsiz bir güçtür. Belli başlı bir dine ait değildir. Tüm insanlığa aittir.

Ünlü manevi düşünür Hoca Ahmet Yesevi’nin yazılı eseri çok basit ve anlaşılırdır. Sufizm dünya edebiyatında orta çağ boyunca çok ün kazanmıştır. Hoca Ahmet Yesevi’nin yıllar önce yazılmış olan şiirlerinin kolaylık okunabildiği bir gerçektir. Çok basit ve anlaşılabilir saf Türk dilinde yazılmışlardır.

Hoca Ahmet Yesevi’nin şiirlerinin her bir satırı yeni bir fikir barındırır. Zamanının en ünlü şairidir. Türk ulusunun gururu olarak 11.-12. Yüzyıllarda Büyük Selçuklu Türkmenlerinin zamanı boyunca yaşamıştır.

Orta Asya’da Sufizm 9-10. Yüzyıllarda yayılmıştır. Nakşimendi Sufi, İdris Şah, Hoca Ahmet Yesevi’nin nesebini “Kitapların Kitabı”nda dile getirmektedir.

* Araştırmacı-Gazeteci, Pakistan.

Yesevi Sufileri Kaşmir’de de mevcuttur. Kaşmir’e Türkiye’den Hazreti Amir-e-Kabir Mir Syed Ali Hamadani ile birlikte gelmişlerdir.

Yesevi düzeninin tarihi arka planı, Yesevi’nin Kaşmir’de bulunan ailenin büyük üyesi peerzada Mohammad Shafi Yasawi tarafından yazılan SILSLAY YASAWI kitabında bulunabilir. Kitap Urdu dilinde yazılmıştır.

Hoca Ahmet Yesevi tüm yaşamını ve manevi gücünü soydaş ulusları birleştirmeye adanmıştır. Birçok dini trendin varlığında manevi bir birlik oluşumuna.

Hoşgörü, bireyin veya toplumun inançlara veya kendi düşüncesinin dışındaki düşüncelere olan saygısını ifade etmektedir.

Hoşgörü ve sevgi kapsamında “hiçbir şeyi zorlaştırma, onları kolay kıl, korkutma, iyi haberler ver” diyen dinleri tarafından kaçınılmaz biçimde etkilenen olaylara doğru insanların davranışlarını düzene sokmuştur.

Horasan’dan Anadolu’ya toplumları aydınlatmak için giden dervişler, özellikle sevgili Peygamberimiz Muhammed (s.a.v), hem yaşamları hem de söylemleri, mısraları ve yazıları ile hoşgörü mesajını vermişlerdir. Sufizmin kurucusu olarak inanılan ve tüm Türk Müslümanlar tarafından saygı duyulan Hoca Ahmet Yesevi Divan-ı Hikmet’inde hoşgörü ve sevginin en güzel örneklerini şöyle vermektedir: “Allah kalpsizleri ve başkalarını incitenleri sevmez.”

Bu çalışmada, Türk dünyası ile Türkler arasındaki bağın devamı ve gelişiminde çok önemli bir rol oynayan Hoca Ahmet Yesevi’nin başyapıtı Divan-ı Hikmet’te “hoşgörü ve sevgi” temaları araştırılacak ve bu konseptler günümüzün çağdaş uygulamaları ile karşılaştırılacaktır.

Sufi, kendini gerçekleştirme yolunda ilerleyen yolları öğretir. 6. Yüzyıl civarında geniş anlamda popüler bir hâl almıştır.

Yesevi sufizmi aynı zamanda Hazreti Türkistan olarak da bilinen Hoca Ahmet Yesevi tarafından kurulmuş ve ardından dünyanın birçok yerine yayılmıştır.

Bir başka büyük Sufi, çeşitli Yesevi soyu ve Sufizmin diğer takipçilerini organize eden Seyed Quazi Daulat Shah Bukhari’dir.

Yesevi Sufileri öğretilerini Hindistan’a yayarak güçlü bir kültür bağ inşa etmişlerdir. Açıkça Türk Sufilerinin Hint kitleleri ile karışımının bir sonucu olan Urdu ve Türkmen dillerinde birçok ortak kelime mevcuttur.

Orta Asya, Horasan ve Hindistan sadece politik etkileşime girmemiş, kültür ve politik bağlar da edinmişlerdir. Nakşibendi silsilesinin Hindistan'daki menşei Orta Asya'ya dayanmaktadır. Yesevi geleneği Nakşibendi'den daha köklüdür. Hoca Ahmet Yesevi (1093-1166) Merkez Asyada öne çıkan figürlerden birisidir, özellikle Türkmenistan'da: öyle ki ünlü Sufi şair Fariduddin Attar ona “Pir e Turkistan” unvanını vermiştir.

Sufilerin İslam'ın Hindistan alt kıtasında sanki Orta Asya'daki gibi barış içinde yayılımındaki rolü iyi bilinmektedir.

Hoca Ahmet Yesevi, kendisinin yeteneğinin sonucu olarak oluşmuş kıyas götürür hikmetleri sayesinde dünyanın kültürel ve manevi değerlerine büyük katkılar yapan büyük bilim adamlarından biridir, didaktik şiirlerinin edebiyatta özel bir yeri vardır. Hoca Ahmet Yesevi'nin sufi şiirlerini içeren ünlü eseri “Divan-ı Hikmet” olarak adlandırılır. Çünkü her bir şiir belirgin bir hikmettir. Divan-ı Hikmet, Türkler tarafından birçok açıdan ortaya konmuş edebi çalışmalar arasında büyük bir öneme sahiptir. Ahmet Yesevi'nin kendi güçlü kişiliği ile Orta Asya Türk edebiyatını yüzyıllar boyunca etkileyen ve kendi şiir şeklini yarattığını söyleyebiliriz.

Hoca Ahmet Yesevi'nin öğretilerinin yayılmasında büyük ipek yolunun rolü bu çalışmada ele alınmıştır. Hoca Ahmet Yesevi'nin çalışmaları kervan yollarıyla yayılmıştır. Hoca Ahmet Yesevi'nin yaratıcı faaliyeti hem insanların ufukları hem de Sufilerin, şairlerin, filozofların, Şark teologlarının müteakip nesillerinin eğitimi üzerinde muazzam etki göstermiştir.

Tarihi ve mistik bir kişilik olarak Hoca Ahmet Yesevi zamanının en önemli fikir öncülerindendi. Kendisi tarafından kurulan Yesevi Düzeninin yüz bin civarında takipçisinin olduğu, bu bilgelikler sayesinde bilgeliğinin Ahmet Yesevi eğitim paradigmasında özel bir yerinin olduğu, araştırmacılar tarafından ispatlanmıştır. Disiplinini geniş bir coğrafi alanda bulunan büyük insan kitlelerine kabullendirmiştir.

Hoca Ahmet Yesevi yalnızca dini bir kişilik değil, aynı zamanda seçkin bir şair ve filozoftu. Hoca Ahmet Yesevi'nin edebi çalışması, şiirleri ve divanları insanlar arasında büyük ölçüde popülerdi. İnsanlar şiirlerine büyük sevgi duyuyorlardı. Yaşamı boyunca insanoğlunun maveni değerleri için çalıştı. Hoca Ahmet Yesevi'nin felsefesi barış, refah, huzur, insanlık, kardeşlik, hoşgörü ve mutluluktu.